

DEN DANSKE VELFÆRDSSTAT 2040

ANBEFALINGER FRA FOLKEFORUM 2015

AALBORG UNIVERSITET

INDHOLDSFORTEGNELSE

FOLKEFORUM 2015.....	3
HVAD ER VELFÆRD OG VELFÆRDSPOLITIKKER	4
FEM UDVALGTE TEMAER	5
FORSLAG FRA FØRSTEDAGEN.....	6
FEM INTERNATIONALE FORSKNINGSTEMAER.....	9
FORSLAG OG ANBEFALINGER PÅ ANDENDAGEN.....	10
BILAG: FAKTAARK	15

FOLKEFORUM 2015

Vi er en forsamling af 35 danske borgere, der over to lørdage har diskuteret den danske velfærdsstat i 2040. Vi blev samlet af en gruppe forskere, der interesserer sig for, hvordan vi danske borgere tænker om velfærd og velfærdspolitikker. Vi repræsenterer et bredt udsnit af forskellige typer danske borgere. Vi har forskellig alder, uddannelse, beskæftigelse, etnisk oprindelse og politisk overbevisning. Da vores diskussioner fandt sted i København har vi det tilfældes, at vi er bosat i forskellige egne af Sjælland.

Vores diskussioner fandt sted i TNS Gallups lokaler på Masnedøgade 22. Diskussionerne blev modereret af Bo Elvers, Rene M. Nielsen og Lars Bo Andersen fra Gallup. Den første dag (lørdag d. 3. oktober 2015) startede vi med en fælles diskussion om, hvad velfærd/velfærdspolitikker egentlig er for noget. Og vi fandt frem til fem temaer, som vi fandt vigtige for velfærdsstaten i 2040. Disse temaer har vi kort beskrevet i afsnit tre. Herefter blev vi præsenteret for fem temaer, som forskningsgruppen bag projektet fandt vigtige. Disse fem temaer er kort beskrevet afsnit fem. På den første dag diskuterede vi vores egne fem temaer. Det ledte frem til en række forslag, som kort beskrives i afsnit fire. På andendagen (24. oktober 2015) diskuterede vi forskningsgruppens fem temaer. Diskussionerne på andendagen ledte frem til række anbefalinger, som beskrives i afsnit fire.

Imellem første og andet møde lavede professor Jørgen Goul Andersen og professor Christian Albrekt Larsen et faktaark. Faktaarket blev sendt til os inden det andet møde. På det andet møde blev materialet også kort præsenteret af Christian Albrekt Larsen. Faktaarket er vedlagt som bilag til denne rapport.

Forskningsprojektet bag folkeforum 2015

Folkeforummet er en del af det internationale forskningsprojekt "Our Children's Europe" (Vores børns Europa). Forskningsprojektet er ledet af professor Peter Taylor Gooby (Kent University,) og har ud over Storbritannien deltagere fra Danmark, Norge, Tyskland, Slovenien. Den danske del gennemføres af Centre for Comparative Welfare Studies (www.ccws.dk) på Institut for Statskundskab, Aalborg Universitet. Der er blevet gennemført folkeforum efter de samme retningslinjer i de fem lande, hvilket giver forskerne et detaljeret indblik i, hvordan borgere i forskellige lande forholder sig til deres nuværende velfærdsstat og dens fremtid.

Forskningsprojektet gennemfører også en række fokusgruppeinterview i de fem lande. Læs mere om hele forskningsprojektet på: <https://blogs.kent.ac.uk/welfsoc/>

HVAD ER VELFÆRD OG VELFÆRDSPOLITIKKER

Vi startede førstedagen ud med en diskussion af, hvad vi tænkte på, når vi hørte ordet velfærd. Det gav anledning til en række refleksioner over velfærdsstaten og sammenhængen mellem indretningen af velfærdsstatslige politikker og det omgivende samfund.

Nogle af vores centrale synspunkter var:

- Velfærdssamfundet er en væsentlig organiserende faktor i af det danske samfund med stor social, økonomisk og moralsk betydning.
- Velfærdspolitikkerne udspringer af en fælles nordisk historie og er en grundlæggende del af at opretholde et fællesskab, hvortil alle bidrager.
- Velfærdspolitikkerne bidrager til at sikre borgernes demokratiske rettigheder, at forebygge sociale og helbredsmæssige problemer, at sikre borgerens tillid til hinanden og at opretholde landes produktivitet og økonomiske velstand.

Formiddag på første møde. Diskussion af hvad velfærd betyder og vores afgrænsning af fem vigtige temaer for velfærdsstaten i 2040

FEM UDVALGTE TEMAER

Det er svært at spå om, hvad der vil være vigtigt og mindre vigtigt for fremtidens velfærdsstat. Den første dag havde vi imidlertid en åben diskussion, hvor vi fik afgrænset følgende fem centrale tematikker.

Finansiering:

En række medlemmer af gruppen pegede på, at det er centralt at diskutere, hvordan man får fremtidens velfærdssamfund finansieret. Herunder pegede flere på spørgsmålet om, hvordan man bevarer den folkelige villighed til at betale deres skat.

Sikkerhedsnet:

En række medlemmer af gruppen pegede på, at det er centralt at diskutere hvem der skal have støtte og hvor grænsen går for velfærdsstatens opgaver.

Prioriteringer:

En række medlemmer af gruppen pegede på, at det er centralt at diskutere, hvilke behov, der skal prioriteres først og hvordan pengene skal fordeles mellem velfærdsområder.

Ansvar og moral:

En række medlemmer af gruppen pegede på, at det er centralt at diskutere borgernes individuelle og kollektive ansvar. Herunder deres motivation til arbejde og bidrage til samfundet.

Produktivitet

En række medlemmer af gruppen pegede på, at det er centralt at diskutere, hvorvidt velfærdssamfundet kan og bør øge produktiviteten i fremtiden.

FORSLAG FRA FØRSTEDAGEN

Efter de indledende diskussioner i plenum blev vi inddelt i tre undergrupper (grøn, gul og hvid), hvor vi diskuterede vores egne fem temaer. Det ledte frem til nedenstående forslag, der kunne etableres nogenlunde enighed om internt i én eller flere af undergrupperne. Forslagene blev sidst på dagen fremlagt i plenum, men kom ikke til egentlig afstemning (i modsætning til dag to).

Diskussion i hvid gruppe på førstedagen af vores egne temaer.

De offentlige indtægter - finansiering:

- *"Der er behov for at skatte- og afgiftssystemet grundlæggende gentænkes så det fremstår langt enklere og mere gennemskueligt for den enkelte borger."*
- *"Virksomheder bør i fremtiden i langt mindre omfang være bebyrdet med administrative og økonomiske byrder fra staten, således at det er nemmere at drive og tiltrække virksomheder."*
- *"Det progressive skattesystem er i sin nuværende form grundlæggende sundt og retfærdigt, men bør gøres enklere at administrere og gennemskue. Vi foreslår et system med én skattesats for alle. Det progressive element bevares ved at indføre et større bundfradrag."*

De offentlige udgifter – prioriteringer

- *"Det er vigtigt, at der i fremtiden bruges færre penge på offentligt bureaukrati og kontrol. Disse "kolde hænder" bør erstattes af "hænder", der skaber reel værdi for det omliggende samfund."*

- *"Der vil i fremtiden fortsat være behov for at prioritere uddannelse meget højt. Men uddannelse skal ikke være ensbetydende med gymnasium og videregående uddannelse. Der skal ikke uddannes til ledighed. Vi anbefaler derfor, at erhvervsuddannelser prioriteres i fremtiden."*
- *"Børnefamilier bør prioriteres højt i velfærdssamfundet for at sikre, at der fødes tilstrækkeligt mange børn i fremtiden."*
- *"Prioriteringen af velfærden bør i højere grad inkludere mellemgruppens behov og tage udgangspunkt i deres livssituation fremfor modsætningen mellem 'de stærke' og 'de svage'."*
- *"I fremtiden bør man i højere grad gøre spørgsmål om miljø, naturressourcer og bæredygtighed til en del af velfærdssamfundet prioriteringer." Det modsatte synspunkt blev fremsat af en anden gruppe. "Der bør indføres brugerbetaling og lignende i et begrænset omfang der sikrer at folk bruger ydelserne med omtanke og ansvar."*
- *"Man bør undgå brugerbetaling og lignende ordninger der vil forhindre mennesker med behov i at benytte velfærdsydelser."*
- *"Det er en fejl at tandlæge ydelser ikke er omfattet af velfærdsstaten og dette bør rettes for at sikre alle mod tandproblemer samt følgesygdomme og andre problemer."*

Generationsspørgsmål

- *"Retten til pension og tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet skal være afhængig af arbejdsevnen, således at de nedslidte har mulighed for at trække sig tilbage tidligere end dem, der ikke arbejder i fysisk belastende erhverv."*
- *"Velfærdsstaten skal sikre og understøtte motivation til at blive længere på arbejdsmarkedet."*

Arbejdsmarked og produktivitet

- *"Velfærdsstaten skal sikre og understøtte de unge og nyuddannedes muligheder for at sikre sig en plads på arbejdsmarkedet."*
- *"Det er velfærdssamfundets opgave at sikre borgernes muligheder for at være aktive på arbejdsmarkedet og som iværksættere; derigennem skabes øget produktivitet og vækst."*
- *"Den øgede vækst og produktivitet, som generelt opleves i samfundet, skal bruges til at skabe øget velfærd for borgerne også på andre områder end det rent økonomiske."*
- *"Virksomhederne skal ikke blot være produktive men også udvise samfundssind og inkludere grupper, der har det svært på arbejdsmarkedet."*

Sikkerhedsnet:

- *"De eksisterende velfærdspolitikker er grundlæggende sunde og fornuftige og sikrer, at de svageste ikke falder gennem det sociale sikkerhedsnet."*
- *"Der er behov for, at velfærdspolitikkerne i øget omfang stræber efter at gøre "svage" til en aktiv og bidragende del af samfundet - og ikke blot sikrer dem forsørgelse og sundhedsydelser."*
- *"Det sociale sikkerhedsnet er en forsikring, der skal dække de grundlæggende behov. Hvis borgere vil have dækket mere end de grundlæggende behov, må man selv købe sig til ydelser."*
- *"Det er nødvendigt, at velfærdssystemerne i videst muligt omfang sikrer alle, der har behov for ydelser, uanset om det betyder, at der er uberettigede, der modtager ydelser." Det modsatte synspunkt blev fremsat af en anden gruppe. "Det er nødvendigt, at velfærdssystemerne i videst muligt omfang forhindrer, at der er folk, der uberettiget modtager ydelser, uanset om det betyder, at der eventuelt er flere, der ikke modtager støtte selv om de er berettigede."*

Ansvar og moral:

- *"En væsentlig opgave vil i fremtiden være at sikre borgernes oplevelse af borgerpligt – deres forpligtigelse til at bidrage til og tage ansvar for samfund og medborgere – og undgå at borgernes opfatter deres rettigheder som uafhængige af deres ansvar og pligt."*
- *"Det er nødvendigt at danske politikere i langt højere grad fremstår som rollemodeller for danskerne i forhold til de ydelser, vederlag og goder de tilegner sig gennem deres arbejde."*
- *"Borgernes følelse af ansvar overfor velfærdssamfundet må sikres gennem blandt andet skole systemet, der skal opdrage børnene til at have et ansvarligt, moralsk forhold til velfærdsydelser og velfærdssamfundet."*
- *"Det er forældre – ikke velfærdsstaten – der skal sikre at børn opdrages til at have et ansvarligt, moralsk forhold til velfærdsydelser og velfærdssamfundet."*

FEM INTERNATIONALE FORSKNINGSTEMAER

Vi blev også præsenteret for fem temaer, som den internationale forskningsgruppe bag projektet havde afgrænset som vigtige. De fem temaer blev introduceret på det første møde, men blev først diskuteret på det andet møde. Forud for andet møde fik vi tilsendt baggrundsmateriale, der både dækkede vores og forskernes temaer (se bilag). Forskernes fem temaer var:

Økonomisk lighed/ulighed

Tematikken handler om et grundlæggende spørgsmål om, hvordan økonomiske ressourcer skal fordeles i samfundet. Forskernes motivation for tematikken var, at den økonomiske ulighed i indkomster har været stigende i de sidste 15 år – ligesom i de fleste andre vestlige lande.

Indvandring

Tematikken handler om personer der kommer til Danmark for at bo og arbejde. Det omfatter både flygtninge, familiesammenførte og vandrende arbejdskraft. Forskernes motivation for tematikken var, at indvandringen til Danmark har været stigende i de sidste 40 år. Samtidigt med, at ønsket om indvandring til Danmark formentlig ikke bliver mindre i fremtiden. Det blev fremført, at indvandrere bidrager til den danske økonomi, men også gør brug af de offentlige ydelser og services.

Køn

Tematikken handler om forskellene mellem køn. Forskerne fremførte, at kønsuligheder er reduceret i Danmark, men at de fortsat eksisterer. Kønsroller er fortsat afgørende for spørgsmål om, hvem der skal passe børn og ældre i fremtidens danske samfund.

Generationsspørgsmål

Tematikken handler om balancen mellem velfærdspolitikker, der tilgodeser børn og unge, og velfærdspolitikker, der tilgodeser ældre. Forskerne motivation for tematikken var, at der de næste 25 år bliver flere ældre i samfundet. Det rejser spørgsmål om pensionsalder og hvordan man skal afveje de ældres behov overfor de yngres behov.

Arbejdsmarked

Tematikken handler om de muligheder og arbejdsvilkår som befolkningen har i arbejdslivet. Forskernes motivation for tematikken var, at den teknologiske udvikling, den økonomiske globalisering og vores indretning af arbejdsmarkedet ændrer befolkningens muligheder og arbejdsvilkår. Og det blev fremført, at velfærdspolitikker kan løse og skabe problemer på arbejdsmarkedet. Et centralt spørgsmål var derfor, hvordan velfærdspolitikkerne skal indrettes i fremtiden.

FORSLAG OG ANBEFALINGER FRA ANDENDAGEN

Ligesom førstedagen var andendagen præget af god diskussionslyst og mange forskellige meninger. Der var alligevel en række områder, hvor vi på tværs af baggrund og meninger kunne blive nogenlunde enige om anbefalinger for indretningen af velfærdsstaten i 2040. Diskussionen blev på andendagen styret af forskernes fem områder. Vi blev således bedt om at udforme forslag inden for deres områder. Undergruppernes forslag blev fremlagt i plenum og kom herefter til egentlige afstemning. Det er angivet efter hver anbefaling, hvor mange i folkeforummet, der kunne stå bag anbefalingen (for) og ikke kunne stå bag anbefalingen (imod). Det er også angivet, hvilken undergruppe forslaget kom fra. Forslagene er inden for hvert tema arrangeret efter, hvor mange, der stemte for forslaget.

Afstemning fra anden dagen. Grøn er "for" forslaget, rød er "imod".

Økonomisk ulighed

- Forslag 1. Stillet af grøn gruppe. For: 32. Imod: 0.
"Sikre de lave indkomsters værdi. De laveste brugere i vores samfund skal sikres, at de [indkomsterne] holdes på en reel værdi."
- Forslag 2. Stillet af grøn gruppe. For: 31. Imod: 1.
"Der skal være transparent i de skatteopkrævninger, der er, og vi skal kunne forstå dem."

- Forslag 3. Stillet af hvid gruppe. For: 31. Imod: 1.
"Bibeholde det nuværende system og sikre samme rettigheder til velfærdsydelserne og de basale ydelser eller kerneydelser, som f.eks. sundhed og uddannelse."
- Forslag 4. Stillet af grøn gruppe (en del af gruppen). For: 27. Imod: 4.
"Vi skal have en balanceret omfordeling i skattesystem, som vi har i dag med en progressiv beskatning. Dvs. at de rige betaler mere i skat."
- Forslag 5. Stillet af hvid gruppe. For: 22. Imod: 2.
"Vi vil ikke brandbeskatte de rige, men samtidig med vil vi sikre en minimum fattigdomsgrænse."
- Forslag 6. Stillet af gul gruppe. For: 15. Imod: 10.
"Lovregulering af eftervedlæg. dvs. regulering af hvad der er muligt at lave som eftervedlæg."
- Forslag 7. Stillet af hvid gruppe. For: 14. Imod: 13.
"Der er fri adgang til uddannelse, vi inviterer alle der vil tage uddannelse i Danmark. Men uddanner man sig i Danmark forpligter man sig til at tilbagebetale i form af en værnepligtsperiode eller en værdi, som man leverer i skat."
- Forslag 8. Stillet af gul gruppe. For: 10. Imod: 19.
"Højere beskatning af ting, der ikke har at gøre direkte med din arbejdsindsats, for eksempel gevinster ved bolig, pension og kapitalindtægt"
- Forslag 9. Stillet af grøn gruppe (en del af gruppen). For: 9. Imod: 20.
"Der skal være en større omfordeling end i dag, dvs. mere progressivt skattesystem"
- Forslag 10. Stillet af gul gruppe. For: 8. Imod: 19.
"Løn efter gavn og ikke efter automatik, f.eks. uddannelse."

Indvandring

- Forslag 1. Stillet af hvid gruppe. For: 31. Imod: 1.
"Vi har nogle asytlejre hvor folk kan sidde i 10 år og ikke vide om de er købt eller solgt, så der skal være en hurtigere sagsbehandling. Vi vil gerne have den ned under en måned eller sådan noget."
- Forslag 2. Stillet af hvid gruppe. For: 28. Imod: 1.
"Alle skal kunne bidrage og vi skal ikke have nogen passiv forsørgelse. Det skal altså ikke være såda,n at de [indvandrerne] har hele familien samlet og de bare hiver folk op, og så skal vi være med til at forsørge dem, alle skal bidrage med noget."
- Forslag 3. Stillet af gul gruppe. For: 26. Imod:0.
"Kvalificeret indvandring. Vi ønsker os en indvandring, der kan bidrage til vores samfund. Vi ønsker at tiltrække folk, der kan bidrage med noget til samfundet. Hvis vi f.eks. mangler ingeniører i arbejdsmarkedet, jamen så er det dem vi inviterer ind."

- Forslag 4. Stillet af grøn gruppe. For: 23. Imod: 5.
"Indvandring er en ligeværdig ressource. Der skal ske en holdningsændring hos politikere og dermed også en kobling mellem ret til velfærdsydelse og det, at man er en ressource."
- Forslag 5. Stillet af grøn gruppe. For: 23. Imod: 6.
"Få ens regler i hele EU om indvandring, herunder ydelser tilpasset leveomkostninger."
- Forslag 6. Stillet af gul gruppe. For: 22. Imod: 2.
"Familiesammenføring. Kun hvis der kan være selvforsørgelse og kun nærmeste familie."
- Forslag 7. Stillet af gul gruppe. For: 19. Imod: 2.
"Man skal demonstrere integrationsvillighed. Der skal være et ønske om at lære sproget og overholde love"
- Forslag 8. Stillet af grøn gruppe. For: 13. Imod: 11.
"Nuværende stramninger dæmper op for tidligere tiders misbrug. De vil virke positivt frem til 2040. De stramninger vi har fået ind til nu er nok til at regulere det. Så ingen yderligere stramning."
- Forslag 9. Stillet af hvid gruppe. For: 13. Imod: 14.
"En fast kvote på, hvor mange flygtninge eller indvandrere vi kan have her i landet."

Køn

- Forslag 1. Stillet af grøn gruppe. For: 32. Imod: 0.
"Mænd skal have samme ret til deres børn som kvinder har, f.eks. både i forhold til barsel. Og løn, hvor der er flere, der kommer ned på en dagpengesats, hvis mænd skal på barsel. Og det synes vi ikke er rimeligt. Der skal være samme vilkår for både mænd og kvinder for barsel."
- Forslag 2. Stillet af gul gruppe. For: 32. Imod: 0.
"Vi går ind for lige løn for lige arbejde."
- Forslag 3. Stillet af gul gruppe. For: 29. Imod: 0.
"Ulovliggør/modvirke kønsstereotyper, for eksempel i forbindelse med mandlige pædagoger eller børns ret til begge forældre."
- Forslag 4. Stillet af gul gruppe. For: 29. Imod: 1.
"Information frem for regulering. Vi skal informere mere så folk selv er i stand til at forholde sig til det og derpå kan træffe kvalificeret valg."
- Forslag 5. Stillet af gul gruppe. For: 29. Imod: 1.
"En fællesbarselsfond. Det kræver lige en forklaring af, hvad vi mener. Kvinder kan opleve bevidst eller ubevidst at blive diskrimineret i forhold til små private virksomheder - for hvis de kunne finde på at få et barn, så betyder det en udgift for den pågældende virksomhed. I stedet må alle virksomheder bidrage til en fond"
- Forslag 6. Stillet af grøn gruppe. For: 24. Imod: 8.
"Det skal være nemmere for begge køn at kunne gå på deltid eller fleks"

- Forslag 7. Stillet af gul gruppe. For: 24. Imod: 1.
"Mænds ret til barsel. En ret, men ikke en pligt".
- Forslag 8. Stillet af grøn gruppe. For: 23. Imod: 3.
"Nuværende kønsulighed vil løse sig selv på grund af kvindernes bedre uddannelsesniveau".

Generationer

- Forslag 1. Stillet af hvid gruppe. For: 32. Imod: 0.
"Fortsat investere i uddannelse og fremtiden. Så vi ville ikke have at man skal skære yderligere ned på uddannelsesområdet i fremtiden."
- Forslag 2. Stillet af gul gruppe. For: 31. Imod: 1.
"Øge ældres livskvalitet, som f.eks. tilskud til seniorboliger (der mener vi en slags kollegier bare for ældre mennesker, hvor vi har mulighed for en slags bofællesskab. Dermed kan man hjælpe hinanden og skabe bedre rammer for frivilligt arbejde. Så hvis man som alternativ ikke har lyst til at bo for sig selv, så har man mulighed for at komme ud og yde en god samfundsindsats og på samme tid arbejde med en masse andre mennesker. Vi kalder forslaget: øge ældres livskvalitet)".
- Forslag 3. Stillet af hvid gruppe. For: 30. Imod: 2.
"Man skal bevare folkepensionens grundydelse og indtægtsregulere tillægsydelser".
- Forslag 4. Stillet af gul gruppe. For: 29. Imod: 0.
"Velfærdsteknologi. Fremme teknologisk udvikling, så der bliver ressourcer til humanistisk hjælp."
- Forslag 5. Stillet af grøn gruppe. For: 28. Imod: 3.
"Øget mulighed for egen pleje. Det vil sige, at hvis man vælger at blive hjemme for at passe sin syge mor, så kan man få en økonomisk kompensation".
- Forslag 6. Stillet af grøn gruppe. For: 27. Imod: 3.
"Man bør fokusere på tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet alt efter behov fremfor alder. Det handler altså om individets behov og ikke samfundets behov".
- Forslag 7. Stillet af gul gruppe. For: 21. Imod: 5.
"Kæde SU sammen med en arbejdsforpligtelse i Danmark".
- Forslag 8. Stillet af grøn gruppe. For: 17. imod: 8.
"Gøre det mere økonomisk attraktivt at få børn tidlige".
- Forslag 9. Stillet af hvid gruppe. For: 15. Imod: 14.
"Regulere lidt mere i forhold til indtægt på pensionen. I dette forslag vil vi også indtægtsregulere grundbeløbet."

Arbejdsmarkedet:

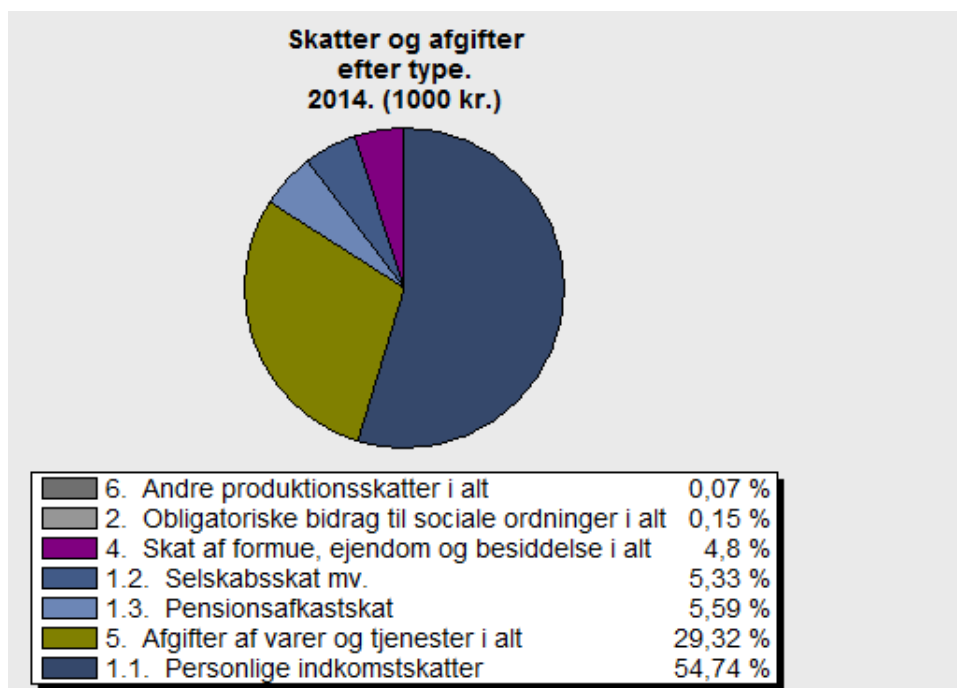
- Forslag 1. Stillet af grøn gruppe. For: 31. Imod: 0.
"Den danske arbejdsmodel, som er kendt som den danske model, skal fastholdes. inkl. den fleksibilitet, der er for at forhandle blandt arbejdsmarkedets parter."
- Forslag 2. Stillet af grøn gruppe. For: 30. Imod: 0.
"Arbejdskraft fra andre lande skal have samme løn, som danske, herunder mindsteløn, hvis de arbejder i Danmark."
- Forslag 3. Stillet af hvid gruppe. For: 28. Imod: 0.
"Vi havde en længere diskussion om at noget arbejde synes i manges opfattelse at være mere værd end andet. Derfor mener vi, det er vigtigt at italesætte, at der ikke er noget arbejde, der er finere end noget andet. Det kunne f.eks. gøres ved, at man laver DM i håndværker skills eller noget i den stil."
- Forslag 4. Stillet af grøn gruppe. For: 25. Imod: 2.
"Der skal prioriteres indsatser og investeringer på arbejdsmarkedet i forhold til, hvor der skabes værdi, altså vækst og arbejdspladser. Det kunne f.eks. være bæredygtighed eller vind."
- Forslag 5. Stillet af hvid gruppe. For: 23. Imod: 6.
"Der skal være en politisk fastsat mindsteløn på områder, hvor overenskomstforhandlinger ikke har fastsat en mindsteløn"
- Forslag 6. Stillet af gul gruppe. For: 22. Imod: 7.
"Lovbestemt mindsteløn. Vi vil bibeholde det danske system, men indføre en lovbestemt mindsteløn, som arbejdsmarkedets parter bygger oven på".
- Forslag 7. Stillet af hvid gruppe. For: 21. Imod: 4.
"Kontanthjælp bibeholdes som uddannelsesydelse for de under 30 årige. Altså som det er i dag."
- Forslag 8. Stillet af gul gruppe. For: 21. Imod: 5.
"Fleksibelt arbejdsliv (fordele timer ud over et livsforløb). Vi taler her om en slags flekstid. Men i stedet for uge og månedsbasis, så taler vi om livsforløb".
- Forslag 9. Stillet af gul gruppe. For: 16. Imod: 8.
"Færre ressourcer til aktivering, jobcentre, aktiveringsforløb. Mindre af dette kontrolregime".

BILAG: FAKTAARK

DE OFFENTLIGE INDTÆGTER - FINANSIERING

Skatteindtægterne er den vigtigste kilde til finansiering af velfærdsstaten. De samlede skatter og afgifter har i en lang årrække ligget på 48-50 pct. af bruttonationalproduktet målt i markedspriser.

Langt hovedparten af statens indtægter kommer fra beskatning af personlig indkomst (i 2014 cirka 55 procent af skatteindtægterne, se nedenstående figur). Den næstvigtigste indtægtskilde er afgifter på forbrug (i 2014 cirka 29 procent). Andre mindre indtægtskilder er beskatning af pensionsafkast (5,6 procent), beskatning af overskud i selskaber (5,3 procent) samt beskatning af ejendomme og formue (4,8 procent).

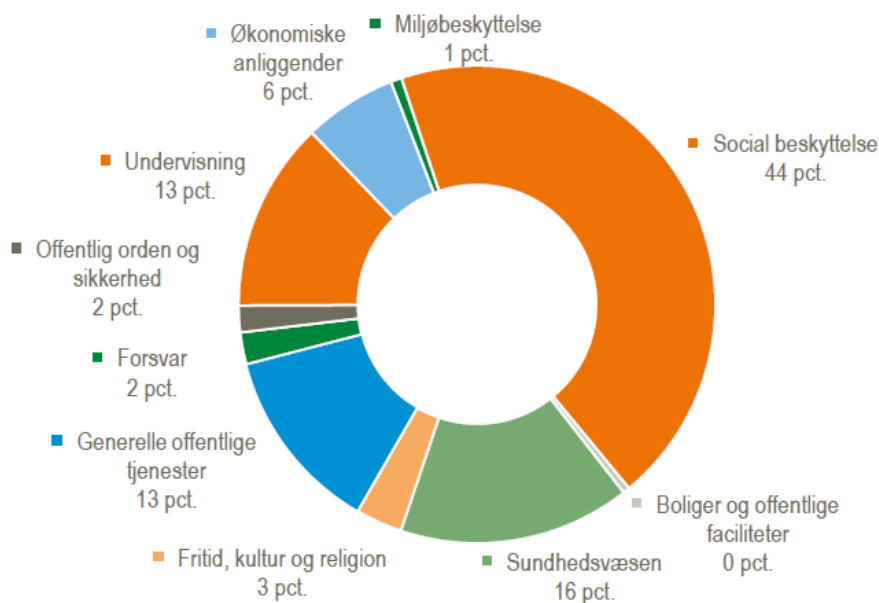

Det samlede såkaldte skattetryk har været stigende i perioden fra 1945 og frem til slutning af 1980'erne. Herefter har skattetrykket ligget nogenlunde konstant på lige under 50 procent, dvs. det offentlige inddrager lige under halvdelen af den samlede værdiskabelse i samfundet. På grund af økonomisk vækst betyder et stigende skattetryk ikke nødvendigvis, at der bliver færre penge til privatforbrug. I hele perioden siden 1945 har befolkningens såkaldte disponible indkomst været stigende, dvs. der har fra år til år været flere penge til privatbrug trods stigende eller samme skattetryk. Frem til 2040 forventes fortsat økonomisk vækst.

DE OFFENTILGE UDGIFTER - PRIORITERINGER

Det offentlige bruger penge på mange forskellige formål. Men udgifter til sociale ordninger samt sundhed udgør klart den største post. I nedenstående er vist de budgetterede udgifter for 2016 (de kan forandres lidt af de forestående Finanslovsforhandlinger, men der forventes ikke store forandringer). De samlede offentlige udgifter er budgetteret til 1.103 mia. kr. i 2016. Af de samlede udgifter går 44 pct. til såkaldt social beskyttelse, som dermed er det største udgiftsområde. Sundhedsvæsenet står for det næststørste udgiftsområde med 16 pct. af udgifterne. Undervisning og generelle offentlige tjenester er på en delt tredjeplads med 13 pct. af udgifterne. Generelle offentlige tjenester indeholder bl.a. renteudgifter, udgifter til domstole og økonomisk bistand til udlandet. De resterende 14 pct. af udgifterne er fordelt på en række mindre områder.

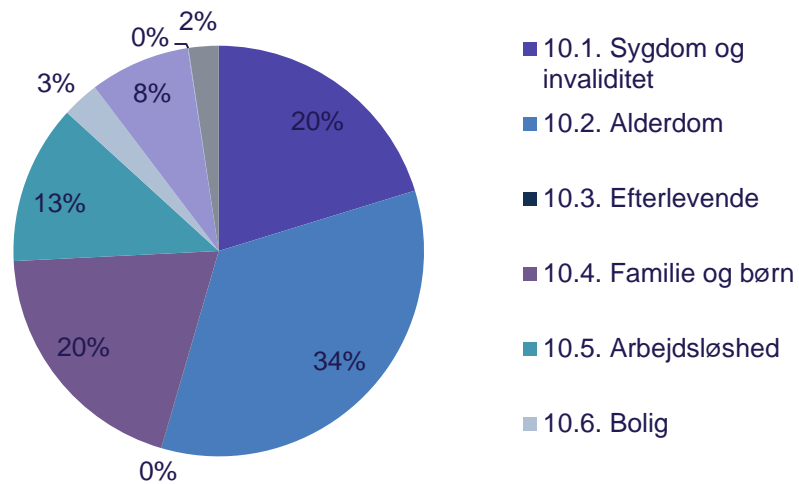
Budgetterede offentlige udgifter. Funktionsfordelt. 2016

Kilde: Danmarks Statistik. www.dst.dk

Den store post til social beskyttelse indeholder en lang række underposter. I nedenstående figur er vist den faktiske fordeling på udgiftsområder i 2014 (de senest opgjorte faktiske udgifter). Den største post er udgifter relateret til alderdom. Disse udgifter udgjorde cirka 34 procent af udgifterne til social beskyttelse i 2014. Der er tale om udgifter til folkepension, ældrecheck, hjemmehjælp, plejehjem mv. Udgifterne til sygdom og invaliditet udgør 20 procent af udgifterne til social beskyttelse. Dette er udgifter til førtidspension, sygedagpenge, fleksjob, revalidering mv. Andre 20 procent af udgifterne til social beskyttelse går til familie og børneområder. Dette er udgifter til dagpleje, vuggestuer, børnehaver, børne- og ungeydelse mv. Udgifter til arbejdsløshed udgør 13 procent af udgifterne til social beskyttelse. Dette indeholder udgifter til dagpenge, kontanthjælp, jobcentre, aktiveringsindsatser mv. De resterende udgifter indeholder en række mindre poster.

Udgifter til social beskyttelse opdelt på hovedområder i 2014. Procent af samtlige udgifter til social beskyttelse

Kilde: Danmarks Statistik. www.dst.dk

Det er meget vanskeligt at spå om statens udgifter i 2040. Meget vil afhængige af, hvor mange borgere, der er i beskæftigelse, og hvor mange borgere, der er udenfor arbejdsmarkedet. Forventning om stigende offentlige udgifter knytter sig primært til det faktum, at der bliver flere ældre i fremtiden. Hvordan dette er blevet håndteret i Danmark beskrives i næste afsnit. Men de offentlige udgifter er selvfølgelig også afhængige af andre forhold, herunder, hvorvidt den offentlige service løbende kan effektiviseres.

GENERATIONSSPØRGSMÅL

Den demografiske udvikling bevirker, at den relative andel af ældre stiger i fremtiden. Det skyldes dels, at vi lever længere og dels, at de store efterkrigsårgange er begyndt at gå på pension. Det er behæftet med betydelig usikkerhed at fremskrive befolkningssammensætningen da både den fremtidige fertilitet, levetid og indvandring er usikker. Ikke desto mindre laver Danmarks Statistik hvert år en fremskrivning. 2015-fremskrivning viser, at andelen af 80-89 årige vil stige fra 196.636 i 2015 til 399.754 i 2040. andelen af 90 – 99 årige vil stige fra 41.751 til 114.096 i 2040.

Befolkningsfremskrivning 2015 for hele landet

Enhed: Antal

	2015	2020	2030	2040	2050
I alt	5 659 715	5 782 297	6 025 201	6 180 267	6 271 485
0-9 år	629 315	604 575	709 858	699 000	666 407
10-19 år	686 236	674 686	617 096	721 884	711 187
20-29 år	723 398	771 899	738 445	680 658	785 644
30-39 år	678 734	677 028	789 920	761 872	706 323
40-49 år	803 208	750 963	669 440	782 012	756 960
50-59 år	750 878	796 309	731 256	647 354	760 932
60-69 år	688 697	664 863	751 488	695 234	617 959
70-79 år	459 840	566 019	580 261	675 261	637 203
80-89 år	196 636	228 647	371 215	399 754	490 349
90-99 år	41 751	46 057	64 339	114 096	132 383
100 år og derover	1 022	1 251	1 883	3 142	6 138

Kilde: Befolkning fremskrivning 2015 fra Danmark Statistik. www.dst.dk

Det er forbundet med endnu større usikkerhed at estimere, hvad det stigende antal ældre vil betyde for de offentlige udgifter til velfærdsprogrammer. Specielt de offentlige serviceudgifter er vanskelige at beregne, da de afhænger af sundhedstilstanden blandt de ældre, serviceniveauet og produktiviteten i serviceproduktion. De offentlige udgifter til pensionsydelse kan nemmere beregnes. Fra disse "udgifter" skal trækkes de ældres skattebetaling, der i fremtiden vil være ganske betydelig på grund af beskatningen af arbejdsmarkedspensioner.

Velfærdskommissionen, der afgav rapport i 2005, forudså, at den stigende andel ældre ville belaste de offentlige budgetter. Kommissionen forventede derfor en skattestigning for at dække udgifterne på cirka fire procentpoint (Velfærdskommissionen 2004). De nyeste fremskrivninger viser imidlertid en mindre belastning af de offentlige budgetter (Forsikring & Pension 2012). Det skyldes blandt andet det brede velfærdsforlig fra 2006 (tilsluttet af alle Folketingets partier undtagen Enhedslisten), der gjorde pensionsalderen afhængig af den forventede såkaldte "restlevetid". Det betyder, at hvis levealderen stiger (hvilket alt tyder på, at den vil gøre), så må fremtidige generationer gå senere på Efterløn/Folkepension. Det

forøger skatteindtægterne og reducerer udgifterne til pensioner. Den store ubekendte faktor er udgifterne til sundhedsvæsenet.

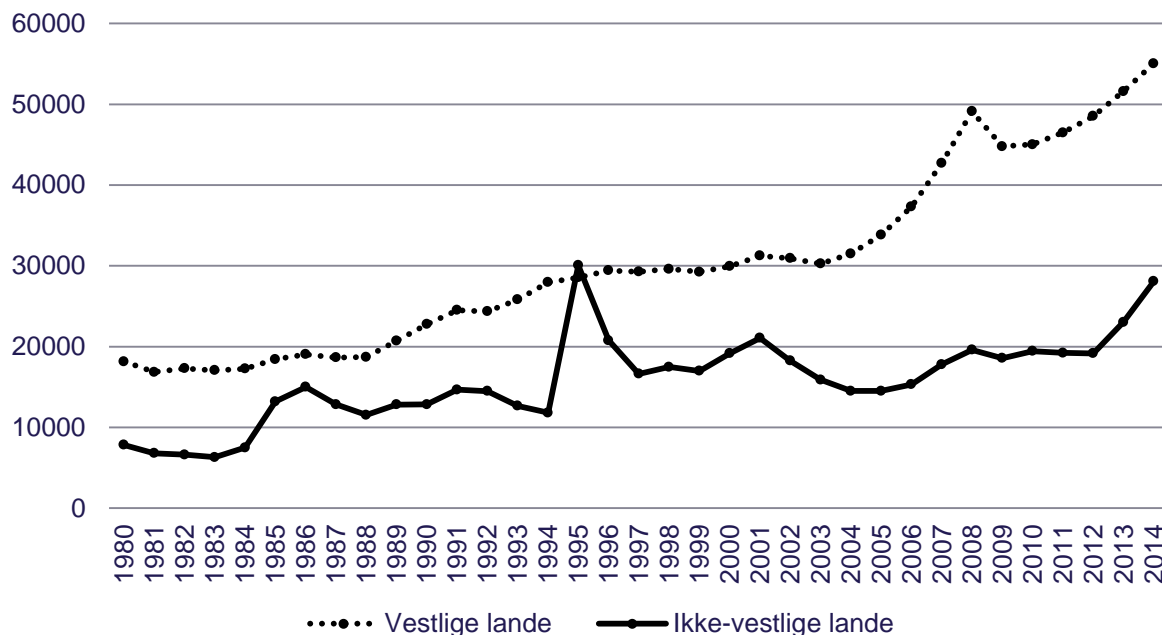
INDVANDRING

Indvandringen er tiltaget kraftigt, fra et niveau omkring 30.000 personer årligt i 1980, til en ny rekord på 86.683 personer i 2014. Udvandringen er også tiltaget, men kun fra ca. 30.000 i 1980 til 49.218 i 2014 (udvandringen er dog systematisk underdrevet med ca. 15 pct. i Danmarks Statistiks opgørelser). Det giver et betydeligt indvandringsoverskud på 37.465 personer i 2014. Omkring 1980 var der nogenlunde balance mellem ind- og udvandring.

En betydelig del af ind- og udvandringen foregår til og fra nabolandene og USA. I 1980 kom i alt 56 pct. af indvandringen fra de øvrige nordiske lande, Storbritannien og Tyskland, samt USA. 61 pct. af udvandringen gik til de samme lande. I 2014 var udvandringen lidt mere spredt, men 46 pct. gik dog stadig til Norden, Storbritannien, Tyskland og USA. Anderledes med indvandringen. Nu kom kun 25 pct. fra disse lande. Det hænger blandt andet sammen med en betydelig stigning i indvandring af flygtninge plus familiesammenføringer fra 1984 – hvor tallet blev næsten tidoblet. De nordiske lande har skilt sig ud fra mange andre europæiske lande ved overvejende at have *humanitært baseret indvandring* frem til 00'erne (for så vidt angår indvandringen fra ikke-vestlige lande).

Den vestlige indvandring har dog alle år på nær ét (se næste figur) været højest, og siden 2000 er det især den *vestlige* indvandring, der er steget. Det hænger sammen med en markant stigende *arbejdskraftindvandring*, dels via stærkt forbedret adgang for højt kvalificerede fra alle lande, dels pga. en uventet stor indvandring fra øst- og mellemeuropæiske lande i det sidste årti (lande, der i dag regnes som vestlige).

Vestlig og ikke-vestlig indvandring: Antal personer årligt

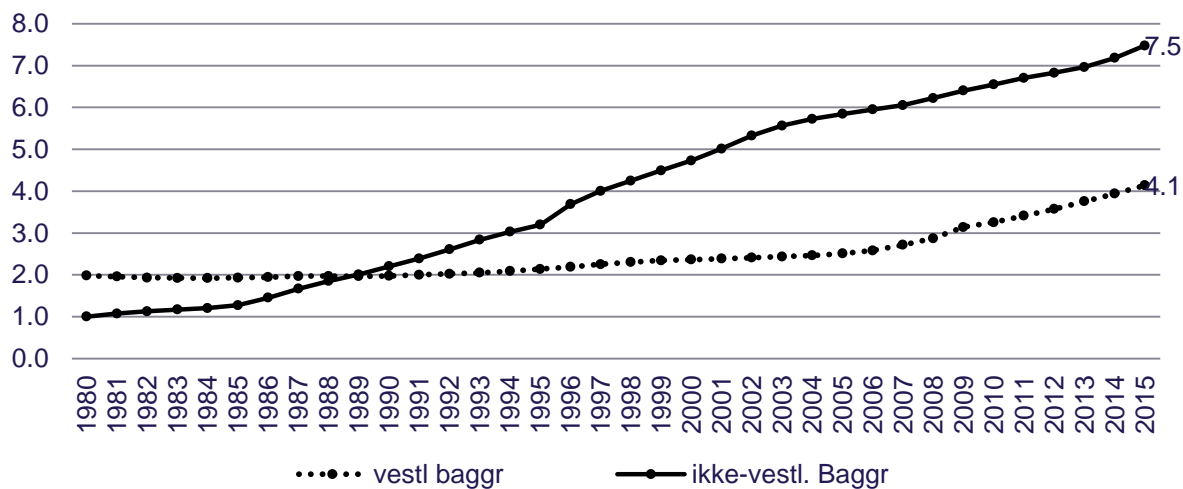

Kilde: Danmarks Statistik. www.dst.dk. Afgrænsningen af "vestlige lande" ændres i takt med EU-udvidelser. Polen var fx "ikke-vestlig" indtil 2005.

Flytninger mellem nabolandene er ofte til og fra. Så det var frem til omkring 2004 de ikke-vestlige lande, der leverede klart den største nettoindvandring. Men siden omkring 2004 er også den største *nettoindvandring* kommet fra de *vestlige* lande. I 2014 kom der lige så mange indvandrere fra Polen, Litauen og Rumænien som fra Island, Norge, Sverige, Finland, Tyskland og Storbritannien tilsammen. Eller en stigning fra 255 personer i 1980 til 12.439 personer i 2014. Der var dog samtidig en udvandring på 4.105 personer til Polen, Litauen og Rumænien – en ikke ringe del er på relativt korterevarende ophold.

En god del af indvandrerne tager imidlertid permanent ophold i landet, Derfor er andelen af befolkningen, der har en anden baggrund end dansk, tiltaget ganske betydeligt, fra 3 pct. i 1980 til 11,6 pct. i 2015 (når man regner efterkommere med). Stigningen har været størst for de ikke-vestlige indvandrere og efterkommere – fra godt 50.000 personer i 1980 til knap 425.000 personer i 2015 – med størst vægt i de yngre aldersgrupper. For de vestlige indvandrere er tallet steget fra godt 100.000 personer til 234.000 personer i samme periode. Regnet i procent betyder det, at gruppen med vestlig baggrund er steget fra 2,0 pct. til 4,1 pct. fra 1980 til 2015, mens gruppen med ikke-vestlig baggrund er gået frem fra 1,0 pct. til 7,5 pct. (5,1 pct. er indvandrere, 2,3 pct. er efterkommere født og opvokset i Danmark).

Personer med udenlandsk baggrund, i pct. af befolkningen

Kilde: Danmarks Statistik. www.dst.dk. Afgrænsningen af "vestlige lande" ændres i takt med EU-udvidelser. Polen var fx "ikke-vestlig" indtil 2005.

Det er vanskeligt at beregne, hvordan den stigende indvandring til Danmark påvirker velfærdsstaten indtægter og udgifter. På den ene side kommer indvandrere ofte i den arbejdsdygtige alder, hvilket reducerer udgifterne og forøger indtægterne (for den første generation). På anden side har visse indvandrergrupper vanskeligt ved at få beskæftigelse i Danmark, hvilket forøger udgifterne og reducerer indtægterne. Beregninger på den såkaldte DREAM-model viser, at indvandring fra ikke-vestlige lande generelt er en belastning for de offentlige budgetter. Til trods for en forbedret integration af ikke-vestlige indvandrere på arbejdsmarkedet er de beregnede udgifter større end de beregnede indtægter (i samme model er danskere i øvrigt også en "underskudsforretning"). Til gengæld viser samme model, at

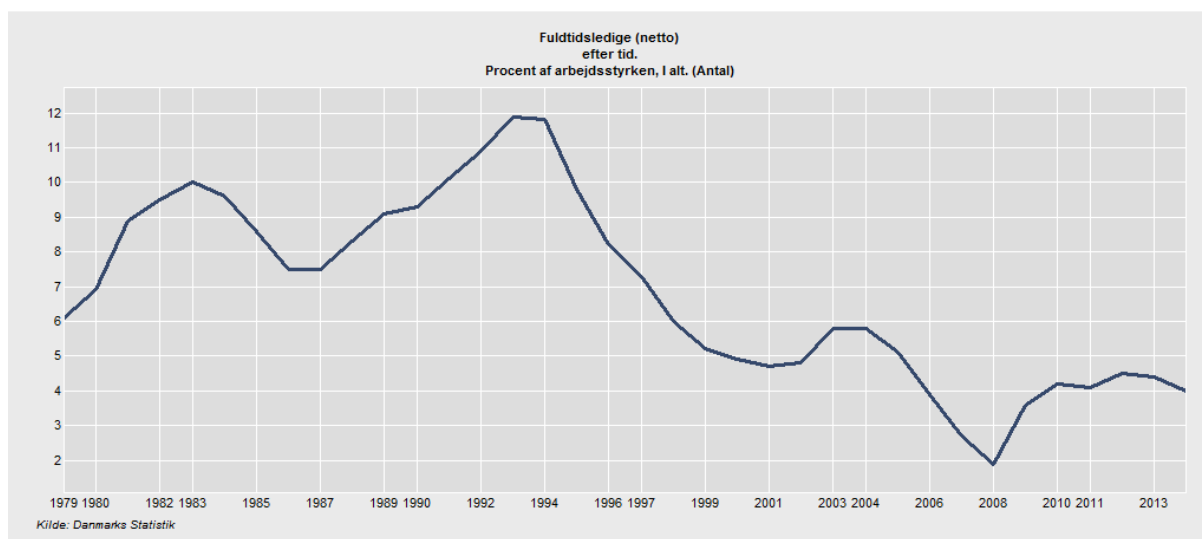
vestlige indvandrere forbedrer de offentlige budgetter ganske betydeligt. Det skyldes, at disse indvandrere kommer i den arbejdsdygtige alder, ofte uden børn og gamle, og typisk har bedre beskæftigelse end danskere (Rockwoolfonden 2014a). Dermed også sagt, at danske arbejdstagere bliver udsat for stigende konkurrence fra udenlandsk arbejdskraft, hvilket kan skabe problemer for udvalgte grupper på arbejdsmarkedet. Et problem som man har forsøgt at imødegå med krav om, at udenlandsk arbejdskraft skal arbejde på danske løn- og arbejdsvilkår.

Det er vanskeligt at forudsige indvandringen frem mod 2040. Med hensyn til vestlig indvandring muliggør de nuværende EU-regler stigende indvandring af østeuropæisk arbejdskraft. En sådan indvandring kan dog moderes af økonomisk udvikling i de østlige EU-lande. Med hensyn til ikke-vestlig indvandring har Danmark gennem en årrække forsøgt at reducere indvandringen ved hjælp af strammere regler for asyl og familiesammenføring. Stigende flygtningestrømme har dog bevirket, at indvandringen fra ikke-vestlige lande har været stigende trods stramninger. Fremtidens flygtningestrømme er tæt på umulige at forudsige.

ARBEJDSMARKED

Det danske arbejdsmarked udmærker sig ved fortsat at være reguleret af arbejdsmarkedets parter; nogle gange benævnt "den danske model". Via overenskomstforhandlinger fastlægger arbejdsgiverne og lønmodtagerorganisationerne lønniveauerne og en lang række øvrige arbejdsvilkår. Det danske arbejdsmarked er selvfølgelig også kraftigt påvirket af de rammebetingelser, der etableres af den teknologiske udvikling, arbejdsdelingen på tværs af lande og den makroøkonomiske politik i landet.

Et helt centralt parameter for udviklingen på arbejdsmarkedet er arbejdsløshedsprocenten, der kan opgøres på forskellige måder. Nedenstående graf viser den registerbaserede arbejdsløshed som fuldtidspersoner (dvs. delperioder af arbejdsløshedsperiode regnet sammen til årsværk) i forhold til arbejdsstyrken. Den registerbaserede arbejdsløshed omfatter ikke aktiverede og personer, der ikke er arbejdsmarkedsparete. Den indeholder heller ikke personer, der reelt ønsker sig et arbejde, men ikke modtager indkomsterstøttende ydelser. Der er således tale om et noget optimistisk skøn for arbejdsløsheden. I 2014 blev ledigheden på det mål opgjort til 4,0 procent af arbejdsstyrken.

Internationalt kan arbejdsløsheden ikke opgøres på denne måde, da der er forskelle i registre og ydelsesstrukturer. Den internationale statistik baserer sig således på store spørgeskemaundersøgelser, hvor respondenter, der ønsker arbejde, søger arbejde og kan tiltræde indenfor 14 dage opgøres som arbejdsløse. Dette giver et mere retvisende billede af den reelle ledighed i befolkningen, selvom opgørelsesmetoden er lidt mere usikker. Den såkaldte AKU arbejdsløshed har dog det problem, at for eksempel studerende nemt kan optræde som arbejdsløse. Problemerne er dog nogenlunde de samme fra land til land. Opgjort på den måde opgjorde Eurostat den danske arbejdsløshed i første kvartal 2015 til omkring syv procent, det vil sige markant højere end den danske registerbaserede såkaldte nettoledighed. Sammenlignet med de øvrige europæiske lande ligger den danske arbejdsløshed i første

kvartal 2015 i den lave ende. Men dog med højere ledighed end i to af vores nabolande, Tyskland og Norge.

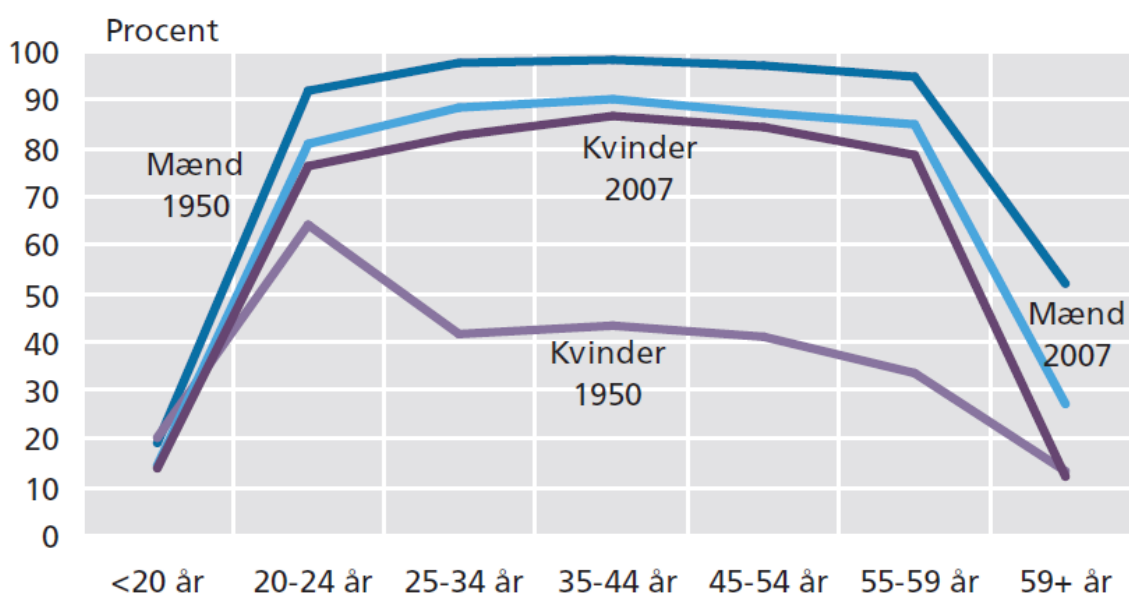
Hvordan arbejdsmarkedet vil se ud i 2040 er vanskeligt at forudsige. Men sammenlignet med andre lande ser det danske arbejdsmarked ud til fortsat at give gode muligheder for befolkningen. Der er også en positiv tendens til, at det danske arbejdsmarked udmærker sig ved at have relativt få langtidsledige. Personer der havner i arbejdsløshed kommer således relativt hurtigt i beskæftigelse igen – i sammenligning med situationen i andre europæiske lande. Men der sker en konstant forandring, hvor langtidstrenden går imod tab af ufaglærte arbejdspladser.

Det har også stor betydning, hvordan arbejdsmarkedet reguleres i fremtiden. Den hidtidige regulering af det danske arbejdsmarked har bidraget til at reducere lønforskelle mellem arbejdstagerne. I Danmark har der ligesom i de fleste andre vestlige lande de senere år også været en tendens til, at de allerhøjeste lønnede sprinter fra de andre, men udviklingen er mindre markant i Danmark. Det Økonomiske Råd lavede en udregning i 2011, hvor man beregnede, hvor stor en del af samfundets *samlede* fremgang i disponible indkomster, der var gået til de 10 pct. rigeste fra 1980-2010, altså over 30 år. I USA var det ikke mindre end 94 procent – de 10 pct. mest velstillede tog populært sagt det hele. I Danmark gik 26 procent til de 10 pct. mest velstillede. Det svarer nogenlunde til, hvad de havde i forvejen (Det Økonomiske Råd 2011, se også nedenstående afsnit og økonomisk ulighed). Formindskes den centrale regulering af arbejdsmarkedet frem mod 2040 må man forvente, at forskelle i lønninger og arbejdsvilkår forøges.

KØN

Den danske situation på kønsuligheden er kraftigt påvirket af kvindernes indtog på arbejdsmarkedet. I nedenstående figur vises erhvervsfrekvensen for kvinder og mænd opdelt på aldersgrupper i henholdsvis 1950 og 2007. Den store forandring er, at kvinders erhvervsfrekvens stort set er blevet identisk med mænds. I starten af kvindernes indtog på arbejdsmarked i 1970'erne var der ofte tale om deltidsbeskæftigelse. Men det udviklede sig til fuldtidsbeskæftigelse.

ERHVERVSFREKVEN, MÆND OG KVINDER

Kilde: Danmarks Statistik, 60 år i tal

Kvindens erhvervsdeltagelse efterlod nogle børne- og ældreplejningsopgaver, der er blevet overtaget af den offentlige sektor (hvor mange kvinder fandt deres fuldtidsbeskæftigelse). Men der er fortsat husarbejde, der skal fordeles mellem mænd og kvinder. Et centralt spørgsmål er om kvinden blot er efterladt med en dobbeltbyrde, hvor der både skal passes en familie og et job. Den bedste kilde til analyse af fordeling af husarbejde stammer fra tidsforbrugsstudier, hvor informanterne er blevet bedt om detaljeret at notere, hvad de på en given dag brugte deres tid på. Jens Bonkes opgørelser viser, at mænds (gennemsnitlige) daglige husarbejde er steget fra 29 minutter i 1964 til 2 timer og 17 minutter i 2009. I samme periode er kvindernes husarbejde faldet fra 4 timer og 24 minutter i 1964 til 3 timer og 15 minutter i 2009. Husarbejdet er således blevet langt mere lige delt, men kvinder har fortsat cirka én ekstra times husarbejde dagligt. Til gengæld arbejder mænd fortsat flere timer end kvinder. Så opgøres den samlede fritid er der ligestilling (endda med en lille fordel til kvinder, der i 2009 beregnes til at have 9 timer og 21 minutters fritid mod mænds 9 timer og fire minutter).

Tabel 4.3. De 18-74-åriges tidsforbrug for mænd og kvinder på en gennemsnitsdag, 1964, 1975, 1987, 2001 og 2009 samt difference mellem 1964-2009.

	1964	1975	1987	2001	2009	Trend 1964-2009
	Timer:min					Min./tiår
	Mænd					
Arbejde på arbejdsmarkedet ¹	5:54	4:43*	4:32*	3:56* ^a	3:49*	-25,67 ^α
Husholdningsarbejde ²	0:29	1:11*	1:40* ^a	2:30* ^a	2:17*	25,97 ^α
Fritid ³	8:43	8:51	8:35	8:58	9:04	3,99
I alt	24:00	24:00	24:00	24:00	24:00	
Antal observationer	1361	1672	1728	342	364	
Kvinder						
Arbejde på arbejdsmarkedet ¹	1:46	2:12*	2:47* ^a	2:24* ^b	2:28*	8,03
Husholdningsarbejde ²	4:24	3:39*	3:12* ^a	3:47* ^a	3:15* ^a	-10,70
Fritid ³	9:01	8:55	8:33* ^a	8:58 ^a	9:21	3,34
I alt	24:00	24:00	24:00	24:00	24:00	
Antal observationer	1696	1604	1715	373	413	

Kilde: Jens Bonke (2012:34). Har vi tid til velfærd? Forlaget Gyldendal.

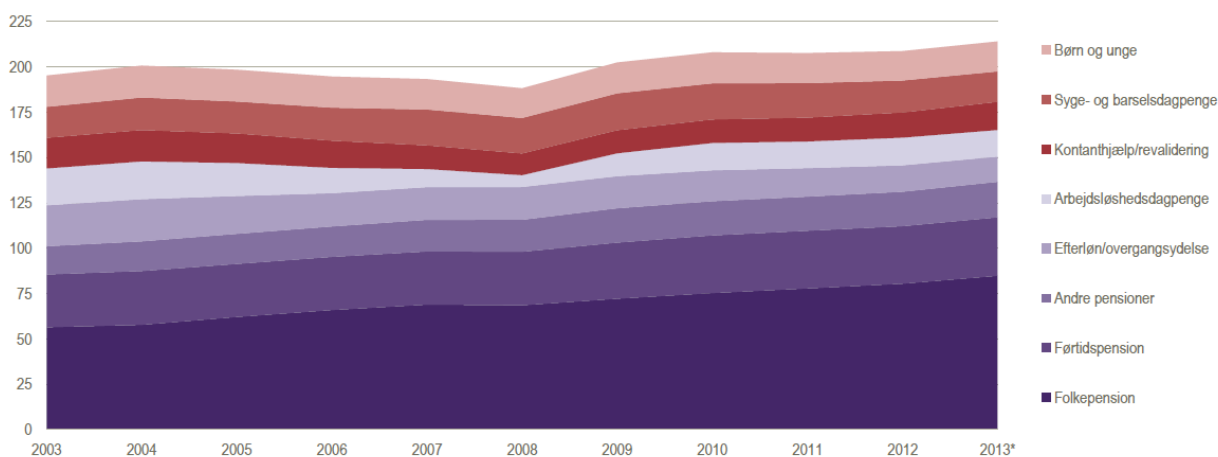
Tidsforbrugsstudierne vidner om, at man (gennemsnitligt) er kommet et langt stykke med ligestillingen indenfor familien. Der er dog fortsat utallige indikatorer på, at kvinder er dårligere lønnet på arbejdsmarkedet, har færre toposter på arbejdsmarkedet og er dårligere repræsenteret i Folketinget.

SIKKERHEDSNET – UDENFOR ARBEJDSMARKET

I indledningen blev de offentlige udgifter til "social beskyttelse" opdelt på en række hovedområder, hvor både udgifter til service og overførsler var samlet. For eksempel dækkede udgifter på ældreområdet både over serviceudgifter som for eksempel drift af plejehjem og lønudgifter til hjemmehjælpere og overførselsudgifter som for eksempel Folkepension. Danmarks Statistik har imidlertid også opgjort udgifter til overførselsindkomster særskilt. Det giver et mere nøjagtigt billede af, hvad det offentlige bruger på borgere, der står udenfor arbejdsmarkedet. Nedenstående figur viser udgifter til overførselsindkomster på hovedområder i perioden fra 2003 til 2013. I faste priser viser der sig svagt stigende udgifter i perioden fra 2003 til 2013 (man skal dog tage i betragtning, at samfundet generelt bliver rigere i perioden, andelen af samfundskagen brugt på overførsler er ikke steget i perioden). Den største udgift til overførselsindkomster er Folkepension, efterfulgt af Førtidspension. Udgifterne til de øvrige områder fordeler sig med en nogenlunde lige stor andel.

Udgifter til overførsler

Milliarder kroner, 2000-priser

Kilde: Danmarks Statistik. Statistisk 10-års oversigt 2014, s. 130

Med skattereformen fra 2012 er det aftalt, at overførselsindkomsterne fra 2016 ikke længere skal stige med lønudviklingen. Det betyder, at forskellen mellem værdien af overførselsindkomster og lønindkomster år for år vil blive større, hvis indekseringen ikke laves om igen. De enkelte overførselsindkomster er også løbende blevet forandret. Blandt de mest markante forandringer er lavere ydelser for specifikke grupper af kontanthjælpsmodtagere (unge og kontanthjælpsmodtagere med ikke-vestlig baggrund) og afkortningen af dagpengeperioden fra 4 år til 2 år (besluttet i 2010). På den ene side skaber disse forandringer bedre incitamenter til at arbejde. På den anden side skaber de et mindre finmasket sikkerhedsnet for borgere udenfor arbejdsmarkedet og bidrager alt andet lige til større økonomisk ulighed.

ØKONOMISK LIGHED/ULIGHED

Realindkomsterne i Danmark er steget for alle. Men indkomsten er ikke steget lige meget for alle. Siden 2000 er det gået mest frem for de højere indkomster. Tabellen nedenfor viser en opdeling på deciler, hvor man ser på nummer 10 procent fra bunden, nummer 20 procent osv. Den person, der kun ligger som nummer 10 procent i rangordenen, har haft en samlet fremgang fra 2000 til 2013 på 9,6 pct. Nummer 90 procent – den, der lige akkurat er med blandt de 10 pct. rigeste – er gået 25,4 pct. frem. Det mål, der benyttes, er ækvivaleret disponibel indkomst. Disponibel indkomst betyder, at man ser på indkomst efter skat – og at indkomsten er ækvivaleret, betyder, at husstandsindkomsten tager højde for antal personer i familien og fordelingen på børn og voksne.¹

Tabel 7.3. Decilgrænser - udvikling for personer 2000-2013. 2013-priser.

	Ækvivaleret disponibel indkomst		Realstigning i ækvivaleret disponibel indkomst	
	2000	2013	I alt	Pr. år
Ækvivaleret disponibel indkomst	1.000 kr.			
1. decilgrænse ...	113,0	123,8	9,6	0,7
2. decilgrænse ...	133,9	153,0	14,3	1,0
3. decilgrænse ...	153,6	174,3	13,5	1,0
4. decilgrænse ...	172,3	197,7	14,7	1,1
5. decilgrænse (medianen)	189,8	221,2	16,5	1,2
6. decilgrænse ...	207,9	246,3	18,5	1,3
7. decilgrænse ...	228,7	275,4	20,4	1,4
8. decilgrænse ...	256,1	314,0	22,6	1,6
9. decilgrænse ...	302,8	379,8	25,4	1,8

Kilde: Danmarks Statistik (2015). Indkomster 2013. p.84.

Når fremgangen har været større i toppen end i bunden betyder det, at uligheden er blevet større. Uligheden måler man oftest med en såkaldt Gini-koefficient. Den kan variere mellem 0 og 1 – eller sagt på en anden måde, mellem 0 og 100 procent. Hvis én person har al indkomsten i samfundet er Gini-koefficienten 100 procent. Hvis alle har det samme er den nul. Som det fremgår af tabellen nedenfor er Gini-koefficienten fra 2000 til 2013 steget fra 24,4 til 27,9.

¹ Man deler ikke bare igennem med antal personer, for der er "stordriftsfordele" ved at bo flere sammen. Måske er boligen større, men der skal trods alt kun betales én husleje, når man bor en familie sammen.

Tabel 7.4. Udvikling i udvalgte fordelingsmål - ækvivaleret disponibel indkomst.

	Gini- koefficient	80/20 raten	Pct. andel under 60 pct. af medianindkomsten (EU's fattigdomsgrænse)
2000	24,4	3,46	5,2
2001	24,4	3,48	5,4
2002	24,0	3,42	5,2
2003	24,1	3,45	5,3
2004	24,7	3,54	5,7
2005	25,7	3,71	6,0
2006	26,3	3,80	5,9
2007	27,0	4,00	6,0
2008	27,9	4,64	6,7
2009	26,7	4,27	7,0
2010	27,5	4,27	7,2
2011	27,7	4,28	7,3
2012	27,4	4,11	7,0
2013	27,9	4,19	7,3

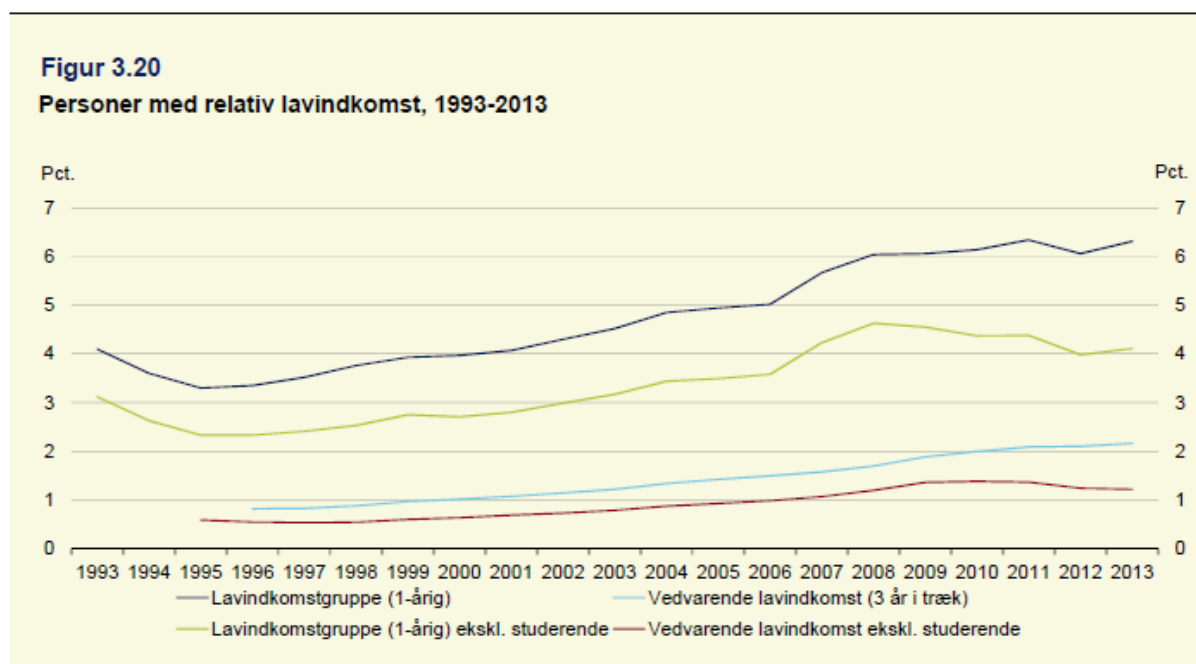
Kilde: Danmarks Statistik (2015). Indkomster 2013. p.86.

Et andet mål for uligheden fås ved at sammenligne de 20 pct. rigeste med de 20 pct. fattigste – den såkaldte 80/20 rate. Denne rate var 3,46 i 2000 sammenlignet med 4,19 i 2013 (se ovenstående tabel).

Endelig kan man beregne, hvor stor en del af befolkningen, der har mindre end 50 pct. til rådighed end dem, der ligger lige i midten (medianindkomsten). Det bruger man i OECD som fattigdomsgrænse. I EU er man lidt mere ambitiøs og sætter grænsen ved 60 pct.

I mange lande bryder regeringer sig ikke om at tale om fattigdom – i Danmark taler man hellere om lavindkomstgruppen i regeringspublikationer. Også i EU var det lidt kontroversielt, så man valgte at kalde det "Risiko for fattigdom" (ROP). Målt ud fra EU grænsen er andelen af fattige (ROP) steget fra 5,2 pct. af befolkningen i 2000 til 7,3 pct. i 2013 iflg. Danmarks Statistik.

Regeringen har regnet ud, hvordan "lavindkomstgruppen" har udviklet sig fra 1993-2013 (Økonomi- og Indenrigsministeriet). Her er afgrænsningen og beregningerne en smule anderledes, men det er ikke så afgørende, bortset fra, at regeringen normalt sætter grænsen ved 50 pct. Også her finder man en stigende andel af befolkningen med "lavindkomst". Det fremgår af nedenstående graf, at udviklingen sætter ind efter 2000, mens det går lidt op og ned i 1990'erne.

Anm.: Figuren viser, hvor mange der har indkomst under den nævnte grænse i hvert af årene i perioden.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Kilde: Økonomi- og Indenrigsministeriet (2015: 78)

Regeringen går så det skridt videre, at man regner studerende fra. Det kan være begrundet med, at det egentlig ikke er noget problem (de studerende investerer i deres uddannelse og får for de flestes vedkommende en højere indkomst senere). Udviklingen bliver dog den samme, men man når ned omkring fire procent i lavindkomstgruppen. Det andet spørgsmål er, om det betyder noget, at en person et enkelt år har lav indkomst. Det gælder fx en del selvstændige, hvis indkomster kan ryge meget op og ned. Det afspejler sig også i den måling af fattigdom, der indledtes i 2013 efter anbefalinger fra en fattigdomskommission (ledet af Torben M. Andersen, prof. i økonomi v. Aarhus Universitet). Her holder man studerende ude, og man kræver, at indkomsten i tre år i træk skal ligge under fattigdomsgrænsen. Desuden skal formuen være under 100.000. Det sidste er ikke taget med i figuren ovenfor, men som det fremgår, kommer andelen af længerevarende fattige dermed ned på godt én procent af befolkningen. Set over en længere periode er der dog stadig tale om en fordobling af antallet af fattige iflg. den snævre definition – og igen er det efter 2000, at det sætter ind. Det skyldes blandt andet den starthjælp, der blev indført for personer, der var indvandret. Starthjælpen var væsentligt lavere end kontanthjælpen. I 2012 blev starthjælpen afskaffet, men i 2015 er der indført en endnu lavere "introduktionsydelse".

Disse udviklinger og den nye indeksering af overførselsindkomster (der træder i kraft fra 2016) vil bevirke, at forskellene i økonomisk indkomst mellem borgerne – alt andet lige – vil blive større i 2040.²

² Det vanskeligt at finde gode mål for forskelle i formuer. Man ved dog, at forskelle i formuer er betydeligt større end forskelle i indkomster. Store dele af befolkningen har ingen formue (eller negativ formue på grund af låntagning), mens en lille andel af befolkningen ejer store

MORAL OG ANSVAR

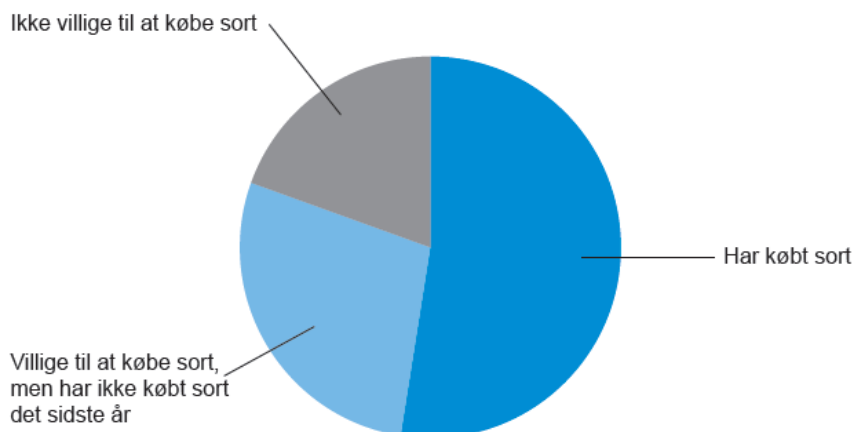
I spørgeskemaundersøgelser om holdninger er det vanskeligt at finde tegn på, at borgernes samfundsmoral er vigende. Langt de fleste borgere mener, at det vigtigt at betale sin skat, at stemme til valg og tage vare på sine medborgere. Vurderet på holdninger er der således intet der tyder på mindre "samfundssind".

Vurderet på befolkningens faktiske adfærd er det også vanskeligt at se faldende samfundssind. I stemmeafgivningen vægter vurderinger af, "hvad der er godt for samfundet", stadig højt og der er ingen tendens til, at vælgere i *stigende* stemmer på grund af deres snævre egeninteresse. En anden mulig adfærdsindikator er udbredelsen af "sort arbejde".

Rockwool fonden har siden midten af 1990'erne gennemført spørgeskemaundersøgelser, hvor der (under lovet anonymitet) spørges ind til køb, salg og udførelse af sort arbejde. Resultaterne viser, at omfanget af det sorte arbejde lå nogenlunde konstant fra midt 1990'erne og frem til 2008 (svarende til en værdi omkring tre procent af BNP). Herefter er det sorte arbejde faldet en smule fra 2009 til 2012 (den seneste opgørelse)(Rockwool fonden 2010, 2014b).

Fra samme undersøgelse kan man dog godt finde eksempler på "flosset" moral. Det er således et mindretal af borgerne, der ikke er villig til få udført "sort arbejde" (se nedestående figur).

Andelen af danskere, der har købt sort arbejde det seneste år. 2010.

Kilde: Rockwool Fondens Forskningsenhed.

Kilde: Rockwool fonden 2010:2

formuer. Nogle argumenterer for, at forskelle i formuer nærmest "automatisk" bliver større og større i moderne økonomier (da formuer går i arv og da store formuer har større afkast en mindre formuer), men der findes ikke gode beregninger på fremtidige danske formuefordelinger.

Men det er vigtigt at holde sig for øje, at der er tale om en bred definition, hvor "vennetjenester" (uden kontante penge mellem parterne) også benævnes "sort arbejde". "Sort arbejde" er således ikke kun, når for eksempel en bilmekaniker ordner en defekt motor uden regning. Eller når en landmand sælger en gris uden regning i stalddøren. Det er også, når for eksempel blikkenslageren klarer malerens sanitet i det nye badeværelse, mod at maleren maler blikkenslagerens stue. Med andre ord er udveksling af tjenester (gentjenester) også omfattet af begrebet. Og sådan udveksling af tjenester udgør en stor del af det sorte arbejde, som Rockwool Fonden har beregnet værdien af.

Sort arbejde er en udfordring for en skattefinansieret velfærdsstat. Men det nuværende omfang er begrænset og tilsyneladende svagt faldende. Der er også svage tegn på, at accepten af sort arbejde er faldende i befolkningen.

KILDER

Bonke, Jens (2012). Har vi tid til velfærd? Forlaget Gyldendal.

Danmarks Statistik (2014). Statistisk 10-års oversigt 2014. Danmarks Statistik

Danmarks Statistik (2015). Indkomster 2013. Danmarks Statistik

Det Økonomiske Råd (2011). Dansk Økonomi, efterår 2011. Det Økonomiske Råd.

Forsikring & Pension (2012). Fremtidens offentlige udgifter og finanspolitisk holdbarhed. Analyserapport. Forsikring & Pension.

Rockwool Fonden (2010). Nyt for Rockwool Fondens forskningsenhed Juni 2010. Rockwool Fondens Forskningsenhed.

Rockwool Fonden (2014a). Indvandrere og danskeres nettobidrag til offentlige finanser. Arbejdsrapport 30. Rockwool Fondens Forskningsenhed.

Rockwool Fonden (2014b). Danskernes sorte arbejde under krisen 2009-2012. Arbejdsrapport 32. Rockwool Fondens Forskningsenhed.

Økonomi- og Indenrigsministeriet (2015). Familiernes økonomi. Fordelingen, fattigdom og incitamentter 2015. Økonomi- og indenrigsministeriet.

Velfærdskommissionen (2004), "Fremtidens velfærd kommer ikke af sig selv", Analyserapport. Maj 2004.